כוונת התפילה בר"ה - השתדלות ותפילה

תפילות הימים הנוראים מביעות את השאיפות והציפיה של עם ישראל, החל מבקשות אישיות, "כתבנו בספר פרנסה וכלכלה".. וממשיכים בבקשות בשביל עם ישראל "נזכר ונכתב אנחנו וכל עמך בית ישראל", "ובכן תן כבוד ה' לעמך" וממשיכים "במלוך על העולם כולו בכבודך".

יש לעיין מהו העיקר? היכן צריך לרכז את עיקר הכוונה? מהם השאיפות העיקריות שעלינו להתפלל עליהם?

בפרק ג' בספר הושע נאמר:

> וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי עוֹד לֵךְ אֱהַב אִשָּׁה אֲהֻבַת רֵעַ וּמְנָאָפֶת כְּאַהֲבַת יְהוָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהֵם פֹּנִים אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְאֹהֲב�ֵי אֲשִׁישֵׁי עֲנָבִים. וָאֶכְרֶהָ לִּי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר כֶּסֶף וְחֹמֶר שְׂעֹרִים וְלֶתֶךְ שְׂעֹרִים. וָאֹמַר אֵלֶיהָ יָמִים רַבִּים תֵּשְׁבִי לִי לֹא תִזְנִי וְלֹא תִהְיִי לְאִישׁ וְגַם אֲנִי אֵלָיְךְ. כִּי יָמִים רַבִּים יֵשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין מֶלֶךְ וְאֵין שָׂר וְאֵין זֶבַח וְאֵין מַצֵּבָה וְאֵין אֵפוֹד וּתְרָפִים. אַחַר יָשֻׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִקְשׁוּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וְאֵת דָּוִד מַלְכָּם וּפָחֲדוּ אֶל יְהוָה וְאֶל טוּבוֹ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים.

בפרקנו ה' מצווה על הושע לקחת אישה נוספת, מנאפת, הנביא אמנם נישא לאישה כזאת כפי שציווה אותו ה', אך הוא לא בא אליה, וגם לא אף אחד אחר, לקיחת אשה זו נועדה לסמל "כִּי יָמִים רַבִּים יֵשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין מֶלֶךְ וְאֵין שָׂר וְאֵין זֶבַח וְאֵין מַצֵּבָה וְאֵין אֵפוֹד וּתְרָפִים". יחסי הנביא עם אשתו החדשה מסמלים את המצב של עם ישראל. לאחר תקופה בה ישראל התרחקו מכל האמצעים החיצוניים של פולחן דתי. בשלב הראשון הם הלכו לאלוהים אחרים- לע"ז עזבו את ה' ולקחו אשה אחרת, אח"כ הם עזבו את האלוהים האחרים, אין זבח לה' וגם אין מצבה לע"ז. אך לבסוף בשלב השני, הם יפנו חזרה לה' "אַחַר יָשֻׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִקְשׁוּ אֶת־ה' אֱלֹהֵיהֶם וְאֵת דָּוִיד מַלְכָּם וּפָחֲדוּ אֶל־ה' וְאֶל־טוּבוֹ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים".

חז"ל ביארו על מה בנ"י צריכים להתפלל ולבקש ומביאים את הפסוקים שה' אמר להושע: (ילקוט שמעוני חלק ב' רמ"ז ק"ו)

"תנא משום רבי שמעון בר יוחאי: בשלושה דברים מאסו בני ישראל בימי רחבעם: במלכות שמים, ובמלכות בית דוד ובבית המקדש.

אמר רבי שמעון בן מנסיא: אין ישראל רואין סימן גאולה לעולם עד שיחזרו ויבקשו שלשתם, הדא הוא דכתיב:

"אחר ישובו בני ישראל ובקשו את אלוהיהם-" זו **מלכות שמים** ",

ואת דוד מלכם -" זו מלכות **בית דוד.**

ופחדו אל ה' ואל טובו- זה **בית המקדש** שנאמר ההר הטוב הזה"

אמר רבי שמעון בן מנסיא: אין מראין סימן טוב לישראל עד שיחזרו ויבקשו שלשתן:

'אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ד'' - זו מלכות שמים,

'ואת דויד מלכם' - כמשמעו,

'ופחדו אל ד' ואל טובו' - זה בית המקדש, כמו שנאמר: 'ההר הטוב הזה' (דברים ג, כה).

וכך גם מבארים המפרשים על הפרק.

רד"ק הושע פרק ג

אחר ישובו בני ישראל - זה יהיה באחרית הימים קרוב לעת הישועה שישובו בני ישראל בתשובה, ובדברי רז"ל רבי שמעון בן יוחי אומר בשלשה דברים מאסו ישראל בימי רחבעם **במלכות שמים ובמלכות בית דוד ובבית המקדש**, הה"ד אין לנו חלק בדוד כמשמעו, לאהליך ישראל אל תקרי לאהליך אלא לאלהיך, ראה ביתך דוד זה בית המקדש.

דברי חז"ל אלו הביאו את **הרב יהודה אלקלעי והרב יששכר טייכטל** הי"ד בספרו **"אם הבנים שמחה"** (עמודים-קד-קח רצד -רצו) להדגיש את הכוונות הראויות לתפילות הימים הנוראים ובפרט בר"ה. מדברי חז"ל אלו עולה שעיקר התפילה הוא:" ובכן תן כבוד ה' לעמך, תהילה ליראיך ותקווה טובה לדורשיך, ופתחון פה למיחלים לך, שמחה לארצך, וששון לעירך, וצמיחת קרן לדוד עבדך, ועריכת נר לבן ישי משיחך, במהרה בימנו".

ומבאר שם ע"פ המדרש: שלא גלו ישראל אלא בשביל שמאסו ישראל בשלושה דברים.

זה לעומת זה...

א. ובכן תן כבוד ה'- "ובקשו את ה'"

ב. שמחה לארצך וששון לעירך- "היינו בית המקדש".

ג. וצמיחת קרן לדוד עבדך- "היינו בית דוד".

ומבאר עוד ב"אם הבנים שמחה", שלא די להתפלל על שלושה דברים אלו אלא צריך גם לפעול למעשה, כפי שנאמר "ובקשו את ה' ואת דוד מלכם", בקשו אין הכוונה רק לתפילה אלא גם לעשיה, כפי שבפסוק שאומרים בכל חודש אלול "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש", מדוע נאמר גם שאלתי וגם אבקש, השאלה זו התפילה ואבקש בפועל ממש, רוצה לומר- שאני אעשה כל אשר בכוחי כדי לשבת בבית ה', אני אלך לבית המדרש, ושאלתי מה', שיעזור לי שאזכה בכך ולא יהיו לי טרדות שימנעו אותי מכך, "כי הא בהא לא סגי"- זה בלא זה לא מספיק. צריך את שניהם- תפילה והשתדלות בפועל.

כדאיתא בגמרא בנידה (דף ע':)

> וכן שאלו חכמי אלכסנדריה את ר' יהושע שלשה דברי דרך ארץ, ומפרטים:
>
> האחד, מה יעשה אדם ועל ידי כך **ויחכם**? אמר להן: ירבה בישיבה, וימעט בסחורה. אמרו לו בשאלה: והלא הרבה עשו כן, ולא הועיל להם! חזר ואמר להם ר' יהושע: אלא כן יעשו מבקשי החכמה, יבקשו רחמים (יבקשו בתפילה) מלפני מי שהחכמה שלו, שיעניק לו חכמה. שכן נאמר "כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה" (משלי ב, ו)".
>
> שואלים: מאחר ודרך רכישת החכמה היא בתפילה מלפני ה', מאי קא משמע לן [מה הוא, ר' יהושע, משמיע לנו] שאמר תחילה שהדרך לרכישת החכמה היא להרבות בישיבה ולמעט בסחורה? ומשיבים: ללמדנו, **דהא [שזו, תפילה] בלא הא [זו, המרבה בישיבה וממעט בסחורה], לא סגיא [אינה מספיקה], שנצרך המבקש לחכמה לזה ולזה.**
>
> וממשיכה הגמרא ואומרת, שכך יש לנהוג גם במסחר עושר ובילדים, האדם צריך להתפלל וגם לפעול למעשה כדי להגשים את שאיפותיו- "הא בלא הא לא סגיא".

הרי שבשלושה דברים מרכזיים מאוד בחיי האדם **חכמה, עושר, ובנים**, הודיעו אותנו חז"ל: **"דהא בלא הא לא סגיא- מהניא"**, היינו תפילה בלא עשיה בפועל, ועשיה בפועל ללא תפילה לא מספיק.

וכפי הדרכת חז"ל לאדם הפרטי כך גם לאומה, יש לשאול הרי דורות רבים התפללו לחזרה לארץ ישראל ולירושלים ומדוע לא זכו בכך? ומגדיל ואומר הרב טייכטל שפשוט שזמן של גאולה בעיתה כבר הגיע, אז מדוע לא זכו לחזור בפועל לארץ ישראל? מדוע לא הראו סימן טוב לישראל?

ומבאר, שהתפילה לחזור לארץ ישראל, למלכות ה' ובבית המקדש אינה מספיקה צריך גם עשיה בפועל. "ובקשו את ה' ", וכפי שבארנו - בקשה אינה תפילה אלא עשיה.

וז"ל: "ועל פי זה מתורצת הקושיא הגדולה- **דכיון שלא התעסקו** בזה כלל לשוב לארצנו הקדושה, על כן **לא הייתה תועלת** בתפילתנו לחוד, שהתפללנו עד כה, ועל כן עוד לא ראינו איזה סימן לטובה, אבל אם אנו נעשה את שלנו גם **בפעולות ובמעשים**, אז יבא לנו עזר מן השמים ע"י התפילות שאנו מתפללים לשוב לארצנו הקדושה... והוא כלל גדול לכל הענינים".

דברים אלו כתב הרב טייכטל הי"ד בימים השואה הנוראה:

> "אני עומד כעת בכ"ג אלול שנת תש"ג, קרוב ל'יום הכסה' הבא עלינו לטובה, אעלה מה שחידשתי בראש השנה שעבר, וכתבתי בפנקס ביום צום גדליה בק"ק נייטרא, בעת גלותי שגליתי מפישטיאן, בחצי אלול דשנת "תש"ב אנוש עד דכא", שייסרו אותנו האכזרים אשר שם עד דכדוכה של נפש, וברחנו אני ובני ביתי בלילה בעירום ובחוסר כל לעיר הנ"ל, ושם היינו עד אחר הימים הטובים, ומשם עזרני ד' לברוח לכאן. והשי"ת יסוך עלינו פה 'באברתו' עד עת בוא הישועה לכלל ישראל במהרה בימנו אמן, והנה כעת בזמננו לאחר ששהינו בין הגויים כאלפיים שנה, אין לבקש מהם שיבקשו מלכות שמים ומלכות בית דוד, כין להם שום השגה בזה, מהי מלכות בית דוד ומלכות שמים, אלא מה מבקשים ? את ארץ ישראל, ובזה נכללים שלושת הדברים".

מדבריו עולה שבימינו שב"ה זכינו לחזור לארץ ישראל, בודאי יש לבקש, להתפלל ולפעול לחזרת עם ישראל לארץ ישראל, לאורכה ולרוחבה, למלכות שמים ולמלכות בית דוד".

וכמה שמחתי לראות בסידורים הספרדים שבווידוי הארוך מתוודים על כך שלא בקשו את שלושתם,...**מָרַדְנוּ. מָרִינוּ דְּבָרֶיךָ. מָרַדְנוּ בְּמַלְכוּת שָׁמַיִם. מָרַדְנוּ בְּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד. מָאַסְנוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וּשְׁלָשְׁתָּם אֲנַחְנוּ מְבַקְּשִׁים....**

ולכן בימים אלו צריך להתפלל בכוונה גדולה, לא רק על הצרכים הפרטיים, אלא גם להתפלל ולפעול, לשיבת עם ישראל לארצו, למלכות דוד, ולבית המקדש, וכך נהגתי להוסיף בתפילתי ביום הכיפורים בזמן הווידוי. וכדי שנתפלל כראוי יש עלינו להבין את החשיבות של דברים אלו, ושאנו חסרים ללא שלושתם.

ושנזכה לראות עין בעין בשוב ה' ציון, ושתקויים בנו התפילה: "בנה עירך, יסד ביתך שכלל היכלך, קבץ קיבוץ גלויות, פדה צאנך שמח עדתך".

מעשים טובים וגמילות חסדים

וכן קבלו עליהם כל ישראל להיות גומלין חסד עם כל חכמי ישראל וגדוליהן, ויתנום לחק לישראל. ראה שלמה שמדת גמילות חסדים גדולה לפני המקום וכשבנה בית המקדש בנה שני שערים, אחת לחתנים ואחת לאבלים ולמנודים, והיו ישראל הולכים בשבתות ויושבין בין שני שערים הללו והנכנס בשער חתנים היו יודעין שהוא חתן והיו אומרים לו השוכן בבית הזה ישמחך בבנים ובבנות. והנכנס בשער אבלים והיה שפמו מכוסה, אז היו יודעין שהוא אבל והיו אומרים לו השוכן בבית הזה ינחמך, והנכנס בשער האבלים ולא היה שפמו מכוסה אז היו יודעין שהוא מנודה, והיו אומרים לו השוכן בבית הזה ינחמך ויתן בלבך שתשמע לחבריך ויקרבוך,

כדי שיצאו כל ישראל ידי חובתן מגמילות חסדים.

משחרב בית המקדש התקינו שיהיו חתנים ואבלים הולכין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ואנשי המקום רואין את החתן ושמחים עמו, ורואין את האבל וישבים עמו על הארץ כדי שישבו ויצאו ישראל ידי חובתן בגמילות חסדים, ועליהם הוא אומר ברוך אתה ה' גומל שכר טוב לגומלי חסדים.

(פרקי דרבי אליעזר פרק יז)